

विपश्यना

साधक (मराठी)

साधकांचे
मासिक प्रेरणा पत्र

वार्षिक शुल्क रु. ३०/-
आजीवन शुल्क रु. ५००/-

बुद्धवर्ष २५६३,

श्रावण पौर्णिमा,

१५ ऑगस्ट, २०१९,

वर्ष ३,

अंक ५

For online Patrika in various languages, visit: http://www.vridhamma.org/Newsletter_Home.aspx

धम्मवाणी

मनोपुब्बङ्गमा धम्मा, मनोसेट्ठा मनोमया।
मनसा चे पदुट्ठेन, भासति वा करोति वा।
ततो न दुक्खमन्वेति, चक्कव वहतो पदं।।

धम्मपद-१, यमकवगो

मन सर्व धर्मा (प्रवृत्तीं) त प्रथम आहे, मनच प्रमुख आहे, सर्व धर्म मनोमय आहेत. जेव्हा कोणी आपल्या मनाला मलीन करून काही बोलतो, अथवा शरीराने काही कर्म करतो, तेव्हा दुःख त्याच्यामागे तसे लागते, जसे बैलगाडीची चाके बैलाच्या पायामागोमाग येतात.

(ऐतिहासिक तथ्य)

बुद्धवाणीचे पुन्हा प्रकाशन

पूज्य गुरुजींनी ब्रह्मदेशात १ ते ११ सप्टेंबर, १९५५ मध्ये प्रथम शिबिर केले. त्यात त्यांना जे अनुभव आले त्या आधारे आत्मकथन भाग- १ मध्ये त्यांनी लिहिले— “विपश्यना विद्येला नितांत निर्दोष जाणून माझ्या मनात ही तीव्र जिज्ञासा जागली की जिच्या व्यावहारिक पक्षात किंचितही दोष दिसत नाही, तिच्या मूळ सिद्धांतिक पक्षालाही पाहिले पाहिजे. मूळ बुद्धवाणीचे अध्ययन केले पाहिजे. त्यात निश्चितच असे दोष लपलेले असतील ज्यामुळे बुद्धांची शिकवणुक आमच्या देशात इतकी बदनाम झाली आणि स्वामी शंकराचार्य व त्यांच्यासारख्या इतर प्रकांड विद्वानांद्वारे तिला भारतातून निष्कासित केले गेले. अन्यथा काही कारण नाही की माझ्याप्रमाणे सर्व देश बुद्धांना तर पूज्य मानतो, परंतु त्यांच्या शिकवणुकीला सर्वस्वी त्याज्य मानतो. या रहस्यमयी गुंत्याला सोडविण्यासाठी मी आपल्या अती व्यस्त जीवनातून वेळ काढून या परंपरेचे साहित्य वाचणे सुरू केले.

“विपश्यनेपूर्वी बुद्धांच्या शिकवणुकीला अग्राह्य मानल्यामुळे मी बुद्धांच्या शिकवणुकीचा कधीही कोणताही ग्रंथ वाचला नव्हता. इथपर्यंत की भदंत आनंदजींद्वारे मला दिलेल्या “धम्मपद”ची प्रत माझ्या टेबलावर तीन वर्ष न वाचताच पडून राहिली. त्यामुळे प्रथम तिलाच वाचून पाहिले. एक-एक पद वाचत गेलो. जसे विपश्यनेत धर्माचे सर्वस्वी शुद्ध स्वरूप प्रकट झाले, तसेच धम्मपदाच्या एका-एका पदात सार्वजनीक सत्य धर्माच्या शुद्धतेचेच दर्शन झाले. इतकेच नाही तर वाचता-वाचता अनेकदा माझे तन-मन पुलक रोमांचाने भरून जात होते. हृदय हर्षातिरेकाने उल्लासित होत होते...”

पूज्य गुरुजींनी सर्व प्रथम “धम्मपद” वाचले, त्यानंतर सयाजींच्या सहकार्याने इतर अनेक पुस्तकांचे अध्ययन केले. तोपर्यंत भारतात बुद्धवाणीच्या काही महत्त्वपूर्ण पुस्तकांचा हिंदी अनुवाद बाजारात उपलब्ध झाला होता. भदंत आनंद कौसल्यायन त्यांच्या घरी पाहुणे म्हणून राहिले होते. त्यामुळे त्यांच्या सहकार्याने त्या वेळी उपलब्ध संपूर्ण हिंदी अनुवाद त्यांनी मागवले, कारण आता बुद्धवाणी त्यांना किंमती खजिन्यासारखी वाटू लागली होती. सयाजींकडून हेही ऐकले होते की भारतात मूळ बुद्धवाणी म्हणजे पाली तिपिटकाचा संपूर्ण अभाव आहे. त्यामुळे त्यांनी हिच्या पूर्ण प्रकाशनाचा निश्चय केला.

ब्रह्मदेशाचे प्रधानमंत्री ऊ नू शी त्यांची मैत्री होती. त्यांच्याशी चर्चा केली तर त्यांनी देवनागरीत तिपिटकाच्या प्रकाशनाची बाब स्वीकारली. परंतु अडचण ही होती की पाली-देवनागरीचे जाणकार पंडित भारतातून आले पाहिजेत, त्यांच्याशिवाय काम कसे होईल? आले तरी आम्ही त्यांना डॉलरमध्ये रक्कम देऊ शकणार नाही. ब्रह्मदेशी रुपयात ते सर्व खर्च देण्यास तयार होते. प्रकाशनाचे बजेटही बनले. भारताचे विद्वान श्री भरतसिंह उपाध्याय ब्रह्मदेशी रुपये (च्याँट) घेऊन काम करण्यासाठी तयारही झाले. परंतु एवढ्याने काम होणार नव्हते. या दरम्यान जेव्हा १६-१७ ऑक्टोबर १९५७ ला पं. नेहरू रंगूनला आले, तेव्हा

१९९० च्या दशकात पूज्य गुरुजी आणि पूज्य माताजी भ्रमण करतांना प्रसन्न मुद्रेत सर्व प्राण्यांना मंगल मैत्री देत असतांना.

श्री गोयन्काजी त्यांना भेटले. (इथे हेसुद्धा सांगितले पाहिजे की पं. जवाहरलाल नेहरू सन १९५४ मध्ये जेव्हा ब्रह्मदेशात आले होते तेव्हाही श्री गोयन्काजी त्यांना भेटले होते आणि भारतीयांच्या अनेक समस्यांबाबत चर्चा करण्यासाठी त्यांनी गोयन्काजींना तीन तासापेक्षा जास्त वेळ दिला होता.) यावेळी श्री गोयन्काजींनी प्रस्ताव ठेवला की भारत सरकारच्या सहकार्याने ते पाली तिपिटकाचे देवनागरीत प्रकाशन करू इच्छितात. यासाठी भारतातील काही देवनागरीच्या जाणकार पाली पंडितांची आवश्यकता आहे, परंतु याचा खर्च ब्रह्मदेशी सरकार डॉलरमध्ये करू शकणार नाही. हे ऐकून नेहरूजी थोडे नाराज झाले, त्यांचा स्वाभिमान जागृत झाला आणि ते म्हणाले की बुद्धवाणी तर भारताची ठेव आहे, हिला भारत प्रकाशित करेल, तुम्ही इथे कसे प्रकाशित कराल? भारतात परतल्यावर त्यांनी देवनागरी प्रकाशन प्रकल्पाला गंभीरतेने घेतले आणि बजेटमध्ये प्रावधान करीत हे काम भिक्षु जगदीश काश्यपजींच्या निर्देशनात ‘नवनालंदा महाविहार’ बिहारला, सोपविले. ज्याची स्थापना पाली प्रशिक्षणासाठी १९५९ मध्ये केली गेली होती. त्या वेळी तिपिटक लंडनच्या ‘पाली टेक्स्ट सोसायटी’चे केवळ रोमन लिपितच उपलब्ध होते, अथवा अन्य देशांच्या बर्मी, थाई, सिंहली, खमेर इत्यादी लिपीत. तिथे पाली शिकणारे विद्यार्थीही सहसा विदेशी असत. आता देवनागरीलाही महत्त्व दिले जाऊ लागले. प्रकाशनाचे काम आरंभ झाले आणि संपूर्ण पाली तिपिटकाला देवनागरी लिपीत ४१ ग्रंथात प्रकाशित केले गेले. काही दिवसांपर्यंत काम चांगले चालले, परंतु त्यानंतर केवळ काही अडकथाच तिथे छापल्या गेल्या.

आज नालंदात जे काम चालत आहे, त्यात पालि-हिंदी बृहत् शब्दकोश प्रमुख आहे, ज्याचे आतापर्यंत सहा भाग निघाले आहेत.

पंचवीस शताब्दीपूर्वी पालीला मागधी म्हणायचे, ती उत्तर भारतातील लोकभाषा होती, ती भाषा ज्यात बुद्धांनी धर्माची शिकवणुक दिली होती. ज्या प्रकारे हिंदूंच्या धर्मग्रंथांची भाषा संस्कृत आहे आणि कॅथॉलिकांच्या धर्मग्रंथांची भाषा लैटिन, तसेच पाली ती लोकभाषा आहे ज्यात बुद्धांची शिकवणुक सुरक्षित ठेवली गेली आहे. पण अन्य लोकभाषांच्या तुलनेत ही कमी प्रसिद्ध आहे. भगवान बुद्धांच्या परिनिर्वाणानंतर तीन महिन्यात पाचशे अरहंतांची विशेष सभा बोलावली गेली. त्यात बुद्धांच्या सर्व उपदेशांचे म्हणजे त्यांच्या विपुल शिकवणुकीचे संगायन केले गेले, जे त्यांनी मागील पंचेचाळीस वर्षांत दिले होते. अरहत भिक्षुंनी याला पाठ केले. यालाच सामान्य जन त्रिपिटकाच्या नावाने जाणतात. ज्याचा शाब्दिक अर्थ आहे “तीन पेटारे.” त्रिपिटकाचे तीन भाग आहेत- विनय पिटक (भिक्षुंच्या अनुशासन विषयक नियमांचा संग्रह), सुत्त पिटक (सामान्य जनांसाठी प्रवचन) आणि अभिधम्म पिटक (धर्मासंबंधी गंभीर शिकवणुक). प्रथम संगायनानंतर अनेक शताब्दीपर्यंत बुद्धांच्या शिकवणुकीला मौखिक परंपरेने विधिवत पाठ करवून ठेवले गेले. हेच त्रिपिटक श्रीलंकेत राजा वट्टगामिनीच्या संरक्षणात झालेल्या चवथ्या संगायनाच्या वेळी ताडपत्रांवर लिहिले गेले. पाचवे संगायन ब्रह्मदेशाच्या मांडले शहरात राजा मिन्डोमिनच्या शासनकाळात झाले. पूर्ण त्रिपिटक संगमरवरी मोठमोठ्या ७२९ पट्ट्यांवर अंकित केले गेले. त्यांना सुरक्षित ठेवण्यासाठी प्रत्येक पट्टीला छोट्या पॅगोड्यात ठेवले गेले, ज्यांना “पिटक पॅगोडा”च्या नावाने विश्वातील सर्वात मोठ्या पुस्तकाच्या रूपाने जाणले जाते. हे पिटक पॅगोडे मांडले पहाड्याचा उतारावर बनलेले आहेत. हेच साहित्य नंतर ४१ खंडात छापले गेले. ज्यात ८२,००० प्रवचन भगवान बुद्धांची आणि २००० प्रवचन त्यांच्या प्रमुख शिष्यांची आहेत. त्यानंतर यावर अट्टकथा, टीका व अन्य उपटीका जसे अनुटीका, मधुटीका इत्यादी लिहिल्या गेल्या ज्या त्रिपिटकापेक्षाही विशाल आहेत.

प्रथम संगायनानंतर भिक्षू आणि पाली पंडितांचे अजून पाच संगायन पाली साहित्याच्या शुद्धतेच्या पुनरावलोकनासाठी झाले. त्यातील अलिकडचे संगायन १९५४-१९५६ पर्यंत ब्रह्मदेशात झाले. यात विभिन्न देशांच्या वेगवेगळ्या उच्चारणांच्या आणि लिपिंच्या अस्तित्वानंतरही २५०० वर्षांपर्यंत भगवान बुद्धांच्या वाणीला शक्यतो तिच्या मूळ रूपात सुरक्षित ठेवण्याच्या संयुक्त प्रयत्नांचे प्रमाण मिळते.

विपश्यना विशोधन विन्यासची स्थापना

शेवटी या अर्धवट राहिलेल्या कामाला पूर्ण करण्यासाठी पूज्य गुरुजींनी धम्मगिरीच्या परिसरात वर्ष १९८५ मध्ये ‘विपश्यना विशोधन विन्यास’ची स्थापना केली. जेव्हा श्री गोयन्काजी येथे सतिपट्टान सुत्ताचे शिबिर घेत होते तेव्हा त्यांनी एका शोध संस्थेच्या स्थापनेच्या महत्वाला जाणले. हे एक प्रमुख सुत्त आहे, ज्यात भगवान बुद्धांनी विपश्यना विधिला क्रमबद्ध प्रकारे समजवले आहे. श्री गोयन्काजींनी पाहिले की सतिपट्टान शिबिरात भाग घेणारे साधक बुद्धवाणीच्या अध्ययनासोबतच हिला साधनेच्या अभ्यासातही प्रयोगात आणतात. त्यामुळे कृतज्ञतेने भरून जाऊन खूप प्रेरणा ग्रहण करतात. जेव्हा ते बुद्धवाणीशी आपल्या अनुभवाची तुलना करतात तेव्हा त्यांना सकारात्मक आत्मविश्वासाची अनुभूती येते. त्यामुळे त्यापैकी काही अजून अध्ययनासाठी प्रेरित होतात. त्यामुळे त्यांना योग्य संधी व सुविधा मिळवण्यासाठी ‘विपश्यना विशोधन विन्यास’ची स्थापना करण्यात आली.

विन्यासचे कार्य दोन प्रमुख क्षेत्रावर केंद्रित झाले -

१. संपूर्ण पाली साहित्याचे प्रकाशन व पालीचे प्रशिक्षण
२. दैनिक जीवनात विपश्यनेच्या उपयोगितेवर शोध.

त्रिपिटक, अट्टकथा आणि टीकांचे पूर्ण साहित्य विभिन्न बुद्धानुयायी देशांच्या लिपिंमध्ये उपलब्ध आहे. बर्माध्ये कितीतरी टीका आणि दीपनींचा बर्मी भाषेतील अनुवाद सुद्धा उपलब्ध आहे. परंतु दुर्भाग्याने हे सर्व देवनागरी लिपिमध्ये उपलब्ध नव्हते. अर्थात आपल्या उद्गम क्षेत्रात-भारतात, जेथे बुद्धांच्या शिकवणुकीचा जन्म झाला, तेथेच आता बुद्धवाणीचा अभाव होता.

जेव्हा हे माहीत झाले की थाईलँड येथे ‘थाई विश्वविद्यालय’ने पालीत शोध करण्यासाठी रोमन लिपीत त्रिपिटकाचा अनुवाद केला असून त्यावर शोधकार्य सुरु आहे, तेव्हा पूज्य गुरुजींनी त्यांच्याशी संपर्क साधण्याचे निर्देश दिले. गहन विचार-विमर्शानंतर ते मूळ पालीची हार्ड डिस्क देण्यासाठी तयार झाले. तेथून किंमत देऊन ८० एमबीची Budsir प्रोग्रामची हार्डडिस्क भारतात आली.

मुंबईच्या कॉम्प्युटर विकणाऱ्यांनी त्यांच्या निर्देशाला वाचून तिला सुरु केले. त्यानंतर तो कॉम्प्युटर विकत घेऊन इगतपुरीला आणण्यात आला. इथे काही शब्दांचा शोध केला गेला- जसे पूज्य गुरुजी जाणू इच्छित होते की ‘धम्म’ व ‘विपश्यना’ शब्द पूर्ण त्रिपिटकात किती वेळेला आले आहेत, कोणत्या संदर्भात आले आहेत इत्यादी. परंतु हे शोधणारा कार्यक्रम सफल झाला नाही.

भारतात प्रथम आंतरराष्ट्रीय विपश्यना संम्मेलन डिसेंबर १९८६ मध्ये एका दहा दिवसीय शिबिराच्या शेवटी इगतपुरी येथे झाले. यात डॉक्टर व शोधकर्त्यांना विशेषरूपाने आमंत्रित केले गेले होते. या संमेलनात ही डिस्क काही कामात आली नाही. परंतु विन्यासचे निर्देशक डॉ. रविंद्र पंतजींनी त्रिपिटकाच्या ग्रंथामधून पूज्य गुरुजींच्या सांगण्यानुसार त्या पाली शब्दांच्या विवरणाला शोधून काढले. त्यावर शोध निबंधही लिहिले, ज्यांना विपश्यना विशोधन विन्यासद्वारे प्रस्तुत केले गेले. विपश्यना संबंधित या विशेष महत्त्वपूर्ण पाली शब्दांचा पूज्य गुरुजींनी आपल्या उद्घाटन प्रवचनातही उल्लेख केला. त्यानंतर मे १९८७ व डिसेंबर १९८७ च्या संमेलनातही असेच केले गेले. या तिन्ही संमेलनात भाग घेणाऱ्या सर्वांनी प्रथम शिबिर केले, त्यानंतर आपल्या लेखात अनुभव मांडले. यानंतर दिल्ली व इगतपुरीत अजून संमेलन झाली. तोपर्यंत आमच्या शोधाचा परीघ रुंदावला होता. त्यामुळे लवकरात लवकर त्रिपिटकाच्या शोधाचे काम जोरात सुरु झाले.

देवनागरीत टाईप करण्याचे प्रोग्राम यापूर्वीच खरेदी करण्यात आले होते. आता कामाला गती देण्यासाठी अजून कॉम्प्युटर विकत घेतले गेले. अनेक लोक या कार्यात सामील झाले. पूज्य गुरुजींनी पाली पंडितांना आमंत्रित केले ज्यात प्रमुख होते डॉ. सी. एस. उपासक, डॉ. एन. एच. साम्बानी, डॉ. महेश तिवारी, दुबेजी, प्रो. अंगराज चौधरी, डॉ. ओमप्रकाश पाठक, श्री सुभाशीष बरुआ, श्री. के. मंजप्पा, बर्मी पं. U Thin Aung, U Tint Hsan, U Myat Khaing. यांच्या अथक प्रयत्नांनी संपूर्ण त्रिपिटक, अट्टकथा, टीका व अनुटीकांसह देवनागरी लिपीत भारतात पहिल्यांदाच उपलब्ध झाले. श्री रामअवध वर्मानी पू. गुरुजींच्या सुचनेनुसार अनेक ब्रह्मदेशी पुस्तकांचे, दीपनिंचे हिंदी अनुवाद केले. याप्रकारे धर्माचे कार्य तीव्र गतीने पुढे जात गेले.

आधुनिक युगात परियत्ती प्रकाशन

‘विपश्यना विशोधन विन्यास’ने पाहिले की जे त्रिपिटक नालंदेत देवनागरीत छापले आहे ते ब्रह्मदेशात झालेल्या सहाव्या संगायनाच्या अनुरूप नाही. त्यामुळे ब्रह्मी लिपीच्या संपूर्ण त्रिपिटक ग्रंथांना तेथून मागवण्यात आले. इथे अनेक लोकांना व टंकलेखकांना बर्मी लिपी शिकवली गेली. ज्यामुळे ते ब्रह्मी वाचून देवनागरीत टाईप करतील आणि तपासणारे त्यानुसार पुस्तके पाहून त्यांना तपासतील. या प्रकारे संपूर्ण साहित्य दोन वेगवेगळ्या टंकलेखकांद्वारे टाईप करवण्यात आले. हे समजून की दोन्ही एकसमान चूक करणार नाहीत. याला तपासण्यासाठी कॉम्प्युटरचा एक तुलनात्मक प्रोग्राम तयार केला गेला. तो दोन्ही समान फाईलांची तुलना करून स्वतः तपासून घेत असे. तसेच जिथे-जिथे चूक असेल अथवा असमानता असेल, तिथे-तिथे खूप करत असे. सुश्री प्रीति डेढिया व त्यांच्या देखरेखीत तपासणी करणारे एकाच स्क्रीनवर दोन्ही पाहून ब्रह्मी पुस्तकानुसार जे योग्य असेल त्याला ओके करत. जे चुकीचे असेल त्याला सुधारत असत. यानंतर त्या प्रोग्रामला पुन्हा सुरु केले जात असे, ज्यामुळे जर काही चूक असेल तर तिला पुन्हा सुधारता येईल. यानंतर पेपर प्रिंट झाल्यावर पाली पंडितांना सर्वांना मिळवून पाहावे लागे, ज्यामुळे कोणत्याही प्रकारची त्रुटी राहू नये. हे संपूर्ण काम अकरा वर्षांपर्यंत सतत चालत राहिले.

कॉम्प्युटरचे प्रमुख सुत्रधार बनले इंजीनियर श्री राधेश्याम गोयन्का. पू. गुरुजींचे सर्वात लहान भाऊ. त्यांनी इतर लोकांच्या सहकार्याने अनेक प्रोग्राम बनवले जे अत्यंत सहायक सिद्ध झाले.

पाद टिप्पणी :-

१. १९९० मध्ये ‘दीधनिकाय’ची अट्टकथा, टीका इत्यादी १२ पुस्तकांना ब्रह्मी लिपीतून देवनागरी लिपीत लिहीणे- तपासण्याचे काम गुरुजींनी त्या नेपाळी भिक्षुंना, अनागारिकांना व गृहस्थांना दिले होते जे ब्रह्मी लिहीणे-वाचणे जाणत होते. हे कार्य संपादित करण्यासाठी श्रद्ध-ज्ञानपूर्णिक भंतेजींना अनुरोध केला गेला. त्यांच्याकडून लवकरात लवकर लिहिण्याचे काम करण्यासाठी टेलीफोन करणे, ज्यांनी ज्यांनी लिहिले त्यांच्या लेखनाला कॉम्प्युटरराईज करणे इत्यादी काम माद देण्यात आले होते- (Nanimañon Manandhar, Nepal)

२. ब्रह्मदेशातही अट्टकथा, टीका, अनुटीका (निस्सय) इत्यादीचे ब्राम्ही लिपीत टंकलेखन झाले, ज्यात ब्रह्मदेशातील आठ जण जवळपास तीन वर्षांपर्यंत काम करत राहिले. ते सर्व श्री राधेश्याम गोयन्काजींना पाठवण्यात आले. कागदावर प्रिंटही पाठवण्यात आली.

(बनवारीलाल गोन्या, म्यंमा)

३. असेच काम काही अन्य लोकांनाही वितरित करण्यात आले, परंतु ते कामात आले नाही, कारण ते लिपीनुसार झाले नव्हते.] -----

आमच्या इथे छपाईत विलंब होत होता, तरीही १४० पैकी ५५ ग्रंथ छापले गेले होते. तेव्हा ताईवानची एक सेवाभावी संस्था ‘दि कॉर्पोरेट बॉडी ऑफ दि बुद्ध एज्युकेशनल फाऊंडेशन’ला याची माहिती मिळाली, तेव्हा ते म्हणाले की सेट केलेले संपूर्ण टेक्स्ट मॅटर जर त्यांना दिले तर ते सर्व पुस्तक खूप कमी वेळात मोफत छापून पाठवतील. त्यांच्याकडे छपाईचे खूप मोठे सेटअप तयार आहे. हा धर्माचा एक खूप मोठा चमत्कार होता. त्या संस्थेची तपासणी केल्यावर दिसले की खरोखर ती एक खूप मोठी सेवाभावी संस्था आहे आणि तिने यापूर्वी अशी अनेक कार्ये केलेली आहेत. विश्वास बसल्यावर जस-जसे पुस्तक तयार झाले, त्यांना पाठवण्यात आले. त्यांनी १४० ग्रंथांचे पूर्ण त्रिपिटक खूप सुंदर छापून आम्हाला परत करणे सुरु केले. प्रत्येकाच्या ११००-११०० प्रती छापल्या. विश्वातील पाली पंडितांना त्यांनी जिथे मागितल्या तिथे त्यांना त्या लोकांनी सरळ प्रती पाठवल्या. पुस्तक भारतात आल्यावर येथील पाली विद्वानांना, अनेक विहारांना व मोठमोठ्या पुस्तकालयांना संपूर्ण त्रिपिटक येथून मोफत पाठवण्यात आले.

प्रत्येक ग्रंथात विभिन्न सुत्तांची विपश्यना साधनेशी प्रासंगिकता दर्शवत समालोचनात्मक प्रस्तावनेची व्यवस्था आहे. CSCD च्या माध्यमाने कोणत्याही शब्दाचा शोध घेतला जाऊ शकतो. एखादा शब्द त्रिपिटकात कुठे, कितीदा आला आहे, हे ताबडतोब माहिती होते. याला सूचीबद्ध करून बंधता येते वा प्रिंट करता येते. याप्रकारे लिप्यंतर झाल्यानंतर हे सारे साहित्य प्रथम ७ लिपीत उपलब्ध केले गेले जसे देवनागरी, रोमन, ब्रह्मी, थाई, सिंहली, खमेर (कंबोडियन) इत्यादी. या प्रकारे याची सहावे संगायन सीडी— रोम बनून तयार झाली, जी जिज्ञासूंना मोफत वाटण्यात आली. सीडी-रोम version-3 मध्ये एकूण २१७ Pali texts म्हणजे पाली पुस्तकांचा समावेश आहे. यात त्रिपिटकाचे संपूर्ण साहित्य (मूळ, अट्टकथा, टीका, अनुटीकासहित) एकूण १४० ग्रंथ आहेत. अन्य ग्रंथात विसुद्धिमग, व्याकरण, नीति, दीपणी इत्यादी आहेत. यातच पूज्य गुरुजींनी लिहिलेले पुस्तक ‘बुद्धगुणागाथावली’ ही जोडले आहे. म्हणजे २१७ ग्रंथ पाठकांच्या अध्ययन आणि शोधासाठी नेटवर उपलब्ध आहेत. जसजसे लिप्यंतर होत गेले तसतसे ही सर्व पुस्तके विश्वातील अनेक लिपीत उपलब्ध होत गेली. हे सर्व ग्रंथ — www.tipitaka.org लिंक वर नेटवर आहेत. ज्यांना कोणीही वाचू शकतो, छापू शकतो आणि सेमिनारमध्ये प्रस्तुत करू शकतो.

पाली प्रशिक्षणाला गती मिळाली

एकीकडे पाली प्रकाशनाला गती मिळाली तर दुसरीकडे ‘विपश्यना विशोधन विन्यास’ने साधकांसाठी पाली प्रशिक्षणाचे द्वार उघडले. पूज्य गुरुजींचा विचार होता की साधक विपश्यना साधना करत चांगली पाली शिकू शकतील. त्यांना धम्मगिरीवर राहून शिकले पाहिजे. सुरुवातीला पाली डिप्लोमाचे विधिवत प्रशिक्षण देण्यासाठी पुणे विद्यापिठाशी संपर्क साधण्यात आला. त्यांच्या निर्देशन व देखरेखीनुसार पाली डिप्लोमाचे वर्ग धम्मगिरी परिसरात चालवण्याचे काम आमच्या इथे नियुक्त पाली पंडितांनी केले. अंतिम परीक्षेत विद्यार्थ्यांना चांगले गुण प्राप्त झाले व त्यांना डिप्लोमा प्रमाणपत्र देण्यात आले. परंतु यानंतर काही साधकांच्या सहकार्याने मुंबई विद्यापिठाच्या अंतर्गत परीक्षा घेण्यात आल्या. अनेक वर्षांपर्यंत पाली शिकवण्याचे काम इगतपुरीत होत होते. परंतु पाहण्यात आले की अनेक लोक याचा लाभ घेऊ शकत नव्हते. त्यामुळे त्यांच्यासाठी अनिवासीय पाठ्यक्रमही बनवले गेले. याचा लाभ घेऊन काही विद्यार्थी कालांतराने पाली शिकवण्यायोग्यही झाले.

पाहण्यात आले की मुंबईच्या लोकांना इगतपुरीत येऊन पाली वर्ग करणे कठीण जाते, तेव्हा पू. गुरुजींनी पंगोडा परिसरात पाली प्रशिक्षणाची परवानगी दिली. त्यामुळे विन्यासचे काही काम मुंबईत होऊ लागले. आता ‘विपश्यना विशोधन विन्यास’ आणि ‘मुंबई विश्व विद्यालय’च्या संयुक्त प्रावधानाने पाली डिप्लोम्याचा अभ्यास पंगोडा परिसरात होतो, परीक्षा विश्वविद्यालयात होतात. याच प्रकारे आता मास्टर डिग्री (शोधद्वारे) एम. फिल व पी. एच. डी. करण्याचे कार्यही प्रारंभ झाले आहे. लोक विधिवत डिग्री प्राप्त करण्यात सक्षम होत आहेत.

परियत्तीसोबतच पटिपत्तीचेही अनेक प्रकारचे कार्यक्रम होत राहतात. तिथे निवासीय व अनिवासीय दोन्ही कार्यक्रम होतात. कोणत्याही विद्यार्थ्याला कमीत कमी

एका शिबिरात बसणे अनिवार्य आहे. या प्रकारे परियत्तीसह पटिपत्तीचे ही काम होते.

पाली प्रकाशनानंतर आता हिंदीत अनुवाद कार्य आरंभ झाले आहे. पाचव्या शताब्दीत बुद्धघोषद्वारे लिहिलेल्या सुत्तनिपात अट्टकथेचा हिंदी अनुवाद प्रो. अंगराज चौधरीजीं द्वारे पूर्ण झाला जो प्रकाशित केला आहे.

पूज्य गुरुजींची खूप मोठी इच्छा होती की घरोघरी पाली वाचली जावी. श्री टंडणजींनी पू. गुरुजींच्या या इच्छेला पूर्ण करण्याचे भरपूर प्रयत्न केले. अनेक शिबिर आयोजित करून लोकांना पाली शिकवले. आता लवकरच त्यांचे एक पुस्तक - ‘घर-घर में पाली’ छापून येत आहे. विश्वास आहे ते लोकांना पसंत पडेल. पटिपत्तीसह परियत्तीतही पुढे जातील. सर्वांचे मंगल होवो!

[[विपश्यना शोधाबाबत आम्ही पुढील अंकात लिहू. (सं.)]]

पंगोड्यावर संघदानाचे आयोजन

रविवार २९ सप्टेंबर, २०१९ ला पूज्य गुरुदेव यांची पुण्यतिथी व शरद पौर्णिमा रविवार, १५ डिसेंबर, २०१९ ला ५० वर्ष पूर्ण होण्यानिमित्त व रविवार १२ जानेवारी, २०२० ला पूज्य माताजी व सयाजी ऊ बा खिन यांच्या पुण्य-तिथी निमित्त सकाळी ९ वाजता संघदानाचे आयोजन केले आहे. जे साधक-साधिका ह्या पुण्यवर्धक दान कार्यात भाग घेऊ इच्छितात त्यांनी कृपया खाली दिलेल्या पत्त्यावर संपर्क करावा - 1. Mr. Derik Pegado, 9921227057 or 2. Sri. Bipin Mehta, Mo. 9920052156, फोन: 022- 62427512 (9.30 AM to 5.30 PM), Email: audits@globalpagoda.org

“मित्र उपक्रम” महाराष्ट्राचा एक अनुपम उपक्रम

मित्र उपक्रम महाराष्ट्र सरकार आणि विपश्यना विन्यासचा एक संयुक्त उपक्रम आहे, जो २०१२ मध्ये पूज्य गुरुदेवांच्या आशिर्वादाने सुरु झाला. या अंतर्गत शिक्षकांना १० दिवसाचे शिबिर आणि विद्यार्थ्यांना आनापान शिकवले जाते, ज्याचा अभ्यास विद्यार्थी दिवसातून दोन वेळा १०-१० मिनिटे नियमितपणे करतात. याने त्यांच्या स्वभावात सकारात्मक बदल दिसून येतो.

या उपक्रमात महाराष्ट्रातील एक लाख (१,००,०००) पेक्षा अधिक शाळांपर्यंत पोहचायचे आहे. एवढी मोठी गरज पूर्ण करण्याकरता आमच्याकडे पुरेशी साधन उपलब्ध नाहीत. हे काम पुढे नेण्यासाठी आवश्यकता आहे. - १) अशा सेवाभावी धर्मसेवक/सेविकांची जे आपला पूर्ण वेळ देऊन या कार्याला पुढे नेतील. त्यांना आवश्यकतेनुसार मानधनही दिले जाईल. त्यासाठी विपश्यना विशोधन विन्यासाच्या खालील पत्त्यावर त्वरीत आवेदन करावे.

२) या सर्वांना मानधन देणे तसेच शिक्षकांकरिता दहा दिवसांची शिबिरे आयोजित करण्यासाठी पर्याप्त धनाची आवश्यकता आहे. त्यासाठी जे कोणी साधक/साधिका मुलांना धर्मदान देण्याच्या या महान पुण्यकार्यात भाग घेऊ इच्छितात, त्यांनी कृपया ‘विपश्यना विशोधन विन्यास’च्या खालील पत्त्यावर त्वरीत संपर्क करावा. येथे सरकारतर्फे आयकरातून १००% सूट आहे.

पूर्ण पत्ता— Vipassana Research Institute, Dhamma Giri, Igatpuri-422403, Dist. Nashik, (Maharashtra). बँक विवरण या प्रकारे:-

Payee's Name: Vipassana Research Institute,

Bank A/c No.: 11542165646, **Bank Name:** State Bank of India,

Branch Code: Igatpuri – 0386, **IFSC Code:** SBIN0000386,

MICR CODE: 422002702, **CIF No.:** 81262896311.

अतिरिक्त उत्तरदायित्व

- 1-2. श्री अनिल व श्रीमती सुनीता धर्मदर्शी, क्षेत्रीय समन्वयक आचार्य, अहमदाबाद आणि शेष उत्तर गुजरात

नव नियुक्ती

सहायक आचार्य

1. सौ. वंदनाताई महेश वाळवेकर, सांगली)
2. Mr. Chang-An Wang, Taiwan
- 3-4. Mr. Hwai Derg CHIANG & Mrs. Hsiang Chi, Shanti, CHU, Taiwan
5. Mrs. Gui-Rong Wang, China
6. Mr. Hui Min Wang, China

बाल-शिबिर शिक्षक

1. श्री जितेंद्र राजपूत, दिल्ली

2. श्रीमती स्वाती तानाजी काटे, पुणे
3. श्रीमती दक्षा उदेशी, सोलापूर
4. कु. पायल उदेशी, सोलापूर
5. श्री जितेंद्र पटेल, सोलापूर
6. श्री.भालचंद्र नामदेव उकरण्डे, सोलापूर
7. श्रीमती प्रभावती भालचंद्र उकरण्डे, सोलापूर
8. Daw Thin wat Htwe, Myanmar
9. Daw Nang khin Si, Myanmar
10. Daw Nang Khin Khin, Myanmar
11. Daw Myat Moe Aye, Myanmar
12. Daw Nang Khin Aye, Myanmar
13. Daw Khin Than Myint, Myanmar
14. Daw khin Mar Aye, Myanmar
15. Daw Win Win Htay, Myanmar
16. Daw Win Mar, Myanmar
17. Zaw Win Myat, Myanmar
18. U Aung Kyaw OO, Myanmar
19. Daw Khin Khin Cho, Myanmar

“धम्माची ५० वर्षे” पर्वानिमित्त १५ व १६ डिसेंबर, २०१९ ला पॅगोड्यात विशेष कार्यक्रम

आपण सर्व जाणताच की भारतात विपश्यनेच्या ५० व्या (स्वर्णिम) वर्षात अनेक कार्यक्रम आयोजित करण्यात येत आहेत, याच तऱ्हेने या वर्षाच्या समाप्तीनिमित्त १५ व १६ डिसेंबर, २०१९ ला ‘विश्व विपश्यना पॅगोडा’ परिसरात एका विशाल कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात येत आहे.

या कार्यक्रमाचे लक्ष्य जिथे एकीकडे संपूर्ण विश्वातील विपश्यी साधकांना एका स्थानावर एकत्र आणून सामूहिक साधना व मैत्रीसह धर्मात अधिक पट्ट करण्यासाठी आहे, तिथेच दुसरीकडे सोबत बसून गत पन्नास वर्षांचे आमचे अनुभव आणि येणाऱ्या पन्नास वर्षासाठी आमच्या दूरदृष्टीची रूपरेखा तयार करणे हे ही आहे. या दोन दिवसीय कार्यक्रमात भगवान बुद्धांची देण विपश्यना आणि त्यांच्या उपदेशाबाबत धर्मचर्चा करण्यात येईल. तसेच काही जुन्या साधकांद्वारे गुरुजींच्या सान्निध्यात धर्मकार्य करतांनाच्या काही स्मृती दाखवल्या जातील. आपणा सर्वांना निवेदन आहे की कार्यक्रमात अवश्य यावे. येण्यापूर्वी नोंदणी करण्यासाठी Whats App - 8291894644; वा SMS - 8291894645 या Website: ...

अंशकालीन अनिवासी लघु पाठ्यक्रम विपश्यना ध्यानाचा परिचय (सैद्धांतिक रुपात) 2019

विपश्यना विशोधन विन्यास आणि मुंबई युनिव्हर्सिटीच्या संयुक्त आयोजनाने नवा लघु पाठ्यक्रम “विपश्यना ध्यानाचा परिचय” याची दुसरी बॅच सुरु होणार आहे, जो विपश्यना ध्यानाचा सैद्धांतिक पक्ष आणि विभिन्न क्षेत्रात विपश्यनेची व्यावहारिक उपयोगिताला प्रकाशित करेल.

पाठ्यक्रमाची मुदत- ११ सप्टेंबर २०१९ ते ४ डिसेंबर २०१९ पर्यंत (३ महिने)

ठिकाण- सभागृह नंबर २, ग्लोबल पॅगोडा परिसर गोरार्ड, बोरीवली (प) मुंबई ४०००९१. अधिक माहिती आणि आवेदनपत्र ह्या वेब लिंक वर प्राप्त करा. <https://www.vridhamma.org/Pali-Study-Programs>; फोन संपर्क - ०२२-५०४२७५६० (सकाळी १०:३० ते संध्याकाळी ०५:३०) ई-मेल: mumbai@vridhamma.org

अभिधम्म - दैनिक जीवनात - २०१९-२०

“अभिधम्म दैनिक जीवनात” हा लघु कोर्स वी.आर.आय. द्वारे मुंबई विश्वविद्यालयाच्या संबद्धतेखाली घेतला जाईल. वेळ: आठवड्यातून एका दिवशी ‘दर शनिवारी’ ३ तासांचे मोठे सत्र, दुपारी १:०० ते ४:०० वाजेपर्यंत. काळ: १६ नोव्हेंबर २०१९ ते १ फेब्रुवारी २०२० (३ महिने). शैक्षणिक योग्यता: HSC/Old SSC प्रमाणपत्र आणि एक फोटो.

व्याख्यान ग्लोबल पॅगोडा कॅम्पस, सभागृह २ मध्ये होतील.

फॉर्म दाखल करण्याची अंतिम तारीख ८ नोव्हेंबर २०१९ आहे. फॉर्म ऑनलाईन उपलब्ध आहेत.: <http://www.vridhamma.org/Theory-And-Practice-Courses> फॉर्म ई-मेल द्वारे किंवा पोस्टाद्वारे पाठवू शकाल. पूर्ण पत्ता व माहिती जसे अंशकालिकमध्ये दिलेली आहे.

वी. आर. आय - पाली निवासी पाठ्यक्रम - २०२०

पाली-हिंदी (४५ दिवसांचा निवासी पाठ्यक्रम - ९ फेब्रुवारी ते २६ मार्च पर्यंत) या कार्यक्रमाची योग्यता जाणण्याकरीता या शुंखलेचा वापर करा.

<https://www.vridhamma.org/Pali-Study-Programs>

(अंशकालिकमध्ये दिलेली माहिती बघा), मोबा. संपर्क: ९६१९२३४१२६, श्रीमती बलजीत लांबा: ९८३३५१८९७०, मिस. हर्षिता ब्रम्हणकर: ८८३०१६६२४६.

मंगल मृत्यू

मुंबईतील वरिष्ठ स. आचार्य श्री सुरेश संपत आपल्या परिवारासोबत अमेरिकेत होते. जुलै २०१९ मध्ये तेथेच शांतिपूर्वक त्यांचे शरीर शांत झाले. त्यांनी धर्माची खूप सेवा केली होती व सामूहिक साधनांच्या आयोजनात प्रमुख भूमिका निभावली. ते नवीन-जुन्या सर्व साधकांना नियमित साधनेसाठी प्रेरित करत असत. धम्म परिवाराची मंगल मैत्री!

ग्लोबल पॅगोड्यात सन २०१९ मध्ये एक दिवसाचे महाशिविर

२९ सप्टेंबर- पूज्य गुरुजींची पुण्यतिथी व शरद पौर्णिमेच्या निमित्ताने रविवार, १२ जानेवारी २०२०ला पूज्य माताजी व सयाजी ऊ बा खिनची पुण्यतिथी च निमित्ताने पॅगोडामध्ये वरील महाशिविरे होतील. जे कोणी साधक-साधिका भाग घेऊ इच्छित असतील त्यांनी कृपया आपली नाव नोंदनी अवश्य करावी. समगाने तपो सुखो- सामूहिक तप-सुखाचा लाभ घ्यावा. वेळ: सकाळी ११ वाजेपासून सायंकाळी ४ वाजेपर्यंत होईल. ३-४ वाजताच्या प्रवचनात साधना न केलेले लोकसुद्धा बसू शकतात. नाव नोंदणीसाठी कृपया निम्न फोन क्रमांक किंवा ईमेल द्वारे ताबडतोब संपर्क करा. कृपया नाव नोंदणी न करता येऊ नये. संपर्क: 022-28451170, 022-62427544, Extn. no. 9, 82918 94644 (फोन बुकिंग ११ ते ५ वाजेपर्यंत) Online Regn: <http://oneday.globalpagoda.org/register>

दोहे धर्माचे

ही तर वाणी बुद्धांची, शुद्ध धर्माची ज्योत।
अक्षर अक्षरी भरलेले, मंगल च ओतप्रोत॥
बुद्ध वाणी गोड खूप, साखरेसम च बोल।
कल्याणी च मंगलमयी, जणू अमृत रस घोळ॥
या प्राण्यांनो विश्वाच्या, चला धर्मपथावर।
धर्म पथ हा शांती पथ, धर्म पथ हा सुखकर॥
ही तर वाणी बुद्धांची, सत्य धर्माची ज्योत।
भरले भले जगताचे, मंगल च ओतप्रोत॥

दोहे धर्माचे

ही तर वाणी बुद्धांची, सत्य धर्माची ज्योत।
अक्षर अक्षरी भरलेले, मंगल च ओतप्रोत॥
शब्द शब्दी अमृत झरते, बुद्ध वचन अनमोल।
आर्त जगाच्या व्याधित, दिले संजीवन घोळ॥
संबुद्ध तव बोधीचा, कैसा मंगल घोष।
निद्रिताला जाग येई, मदहोषाला होष॥
बोधी बहु महिमामयी, माती होय सुवर्ण।
खड्यांचे हिरे होतात, दगड परीस पूर्ण॥

“विपश्यना विशोधन विन्यास” साठी प्रकाशक, मुद्रक व संपादक: राम प्रताप यादव, धम्मगिरी, इगतपुरी- 422 403, दूरध्वनी: (02553) 244086, 244076.

मुद्रण स्थान : अपोलो प्रिंटिंग प्रेस, जी-259, सीकॉफ लिमिटेड, 69 एम. आय. डी. सी, सातपुर, नाशिक-422 007. बुद्धवर्ष 2563, श्रावण पौर्णिमा, 15 ऑगस्ट 2019

वार्षिक शुल्क रु. 30/-, US \$ 10, आजीवन शुल्क रु. 500/-, US \$ 100. MAHMAR/2017/72685. Postal Regi. No. NSK/286/2018-2020

Posting day- Purnima of Every Month, Posted at Igatpuri-422 403, Dist. Nashik (M.S.)

DATE OF PRINTING: 31 July, 2019, DATE OF PUBLICATION: 15, August 2019

If not delivered please return to:-

विपश्यना विशोधन विन्यास

धम्मगिरी, इगतपुरी - 422 403

जिल्हा - नाशिक, महाराष्ट्र, भारत

फोन : (02553) 244076, 244086,

244144, 244440.

Email: vri_admin@vridhamma.org;

course booking: info@giri.dhamma.org

Website: www.vridhamma.org